

Jerzy Ostrowski

Chojeńskie spotkanie historyków kartografii

Rocznik Chojeński 3, 305-308

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CHOJEŃSKIE SPOTKANIE HISTORYKÓW KARTOGRAFII

W dniach 23–25 września 2010 roku przebywali i intensywnie obradowali w Chojnie i pobliskiej Cedyni dość nietypowi goście z całego kraju, a nawet z zagranicy – formalnie nauczyciele akademicki, bibliotekarze, archiwiści, redaktorzy, a z zainteresowania i zamiłowania badacze dawnych map oraz rozwoju wyspecjalizowanej dziedziny ludzkiej działalności (naukowej, produkcyjnej, wydawniczej, kolekcjonerskiej itp.), jaką jest szeroko rozumiana kartografia. Zjechali się oni tu, aby uczestniczyć w XXIV Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii, zorganizowanej – tak jak wszystkie poprzednie – przez Zespół Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, tym razem we współpracy z Archiwum Państwowym w Szczecinie oraz Instytutem Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego, którego wicedyrektor i jednocześnie od dwóch lat członek tego zespołu dr Radosław Skrycki był inicjatorem i głównym animatorem chojeńsko-cedyńskiego spotkania¹.

Krótką relację z ubiegłorocznej konferencji warto poprzedzić przypomnieniem dotychczasowych imprez z tego cyklu, mających już 36-letnią tradycję. Organizujący je wymieniony wyżej Zespół Historii Kartografii działa od

---

* Jerzy Ostrowski – emerytowany pracownik Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, współredaktor „Polskiego Przeglądu Kartograficznego”, członek Zespołu Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki PAN, wieloletni jego wiceprzewodniczący, współredaktor sześciu tomów serii „Z dziejów Kartografii”.

¹ Materiały z konferencji, wzbogacone dodatkowymi tekstami, ukazały się drukiem, zob. *Od atlasu do kolekcji. W 440. rocznicę I wydania atlasu Abrahama Orteliusa*, „Z dziejów Kartografii”, t. XIV, red. J. Ostrowski, R. Skrycki, Szczecin 2011 (przyp. red.).

września 1975 roku, początkowo przy Zakładzie Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, przekształconym w 1977 r. w Instytut o takiej samej nazwie, a w 1994 r. przemianowanym na Instytut Historii Nauki PAN. Jest przy tym Instytucje, mającym siedzibę w Pałacu Staszica w Warszawie, jednym ze społecznych zespołów naukowych, uzupełniających i wspomagających badania prowadzone w jego zakładach i pracowniach, ale przede wszystkim inspirujących i koordynujących prace badawcze w skali całego kraju. Głównymi formami działań zespołu, liczącego obecnie czternastu członków zwyczajnych i trzech honorowych, są ogólnopolskie konferencje, organizowane na ogół corocznie (z kilkoma przerwami) przy współpracy różnych lokalnych ośrodków badawczych, a ponadto spotkania naukowe z referatami i dyskusjami oraz publikowanie materiałów konferencyjnych w specjalnej serii pt. „Z dziejów kartografii”.

Ogólnopolskie konferencje historyków kartografii odbywają się w różnych miejscowościach, przy czym wiodące w tej dziedzinie ośrodki – Warszawa, Wrocław, Kraków, Toruń, a ostatnio także Szczecin zorganizowały po kilka takich spotkań. Zdarzało się przy tym, że uczestnicy niektórych konferencji nie obradowali w dużych miastach – siedzibach organizatorów, lecz w pobliskich małych, ale atrakcyjnych miejscowościach. Tak np. V Konferencja w 1979 r. odbyła się w kopalni soli w Wieliczce, XXI w 2001 r. w zabytkowym zamku w Krasiczynie koło Przemyśla, a XXII w nadmorskim Pobierowie, no i wreszcie ta ostatnia w „podszczezińskiej” Chojnie.

Jeśli chodzi o współorganizatorów, biorących na siebie główny ciężar prac przygotowawczych, to są nimi głównie instytuty historii lub geografii uniwersytetów, biblioteki naukowe lub archiwa państwowe; trzykrotnie były to muzea (Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce w 1979, Muzeum Ziemi w Warszawie w 1982 i Muzeum Medalierstwa we Wrocławiu w 1993 r.), a raz wydawnictwo (Polskie Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych w 1986 r.).

Tematyka dotychczasowych konferencji była bardzo zróżnicowana, a w pierwszym okresie działania zespołu (do 1982 r.) dość eklektyczna. Po prostu referowano wyniki różnych badań, omawiano nowe publikacje i zwiedzano zabytkowe zbiory kartograficzne. Większość jednak miała z góry uzgodniony i sformułowany temat wiodący, który albo całkowicie wypełniał program spotkania, albo zdecydowanie dominował wśród wygłoszonych referatów. Takim wiodącym tematem była np. dawna kartografia wybranego regionu (naturalnego lub historycznego) – kolejno: polskiej części Karpat (Kraków 1981), Sudetów (Jelenia Góra 1989), dawnych Prus Wschodnich (Olsztyn 1995), południowego Bałtyku i obszarów przyległych (Szczecin 1996), pokongresowego Królestwa Polskiego (Warszawa 1997), wreszcie Galicji w okresie zaborów (Krasiczyn 2001). Innym częstym tematem była wybrana kategoria map, a więc mapy górnictwa

solnego (Wieliczka 1979), plany miast (Poznań 1980 i Warszawa 2009), mapy leśne (Warszawa 1984) oraz mapy i plany twierdz (Toruń 1987). Na trzech konferencjach – w 1984 r. w Lublinie, w 1990 r. we Wrocławiu i w 2007 r. w Pobierowie zostały podsumowane badania nad dziejami polskiej kartografii oraz zajęto się rolą dawnej mapy jako narzędzia pracy historyków i źródła wiedzy o świecie. Specyficzna była tematyka dwóch konferencji – toruńskiej w 1978 r. o mapach w archiwach i wrocławskiej w 1993 r. o motywach kartograficznych na pamiątkowych medalach.

Do ostatniej, co nie znaczy że najmniej ważnej grupy tematycznej można zaliczyć cztery konferencje, które zorganizowano z okazji okrągłych rocznic różnych instytucji, osób lub dzieł oraz poświęcano ocenie i podsumowaniu ich zasług, dorobku i znaczenia. Taki charakter miały konferencje: we Wrocławiu w 1986 r. poświęcona wybitnemu polskiemu geografowi i kartografowi Eugeniuszowi Romerowi (1871–1954) oraz stworzonemu przez niego lwowskiemu wydawnictwu Książnica-Atlas, następnie także wrocławska konferencja w 1994 r. o dorobku oficyny wydawniczej Karola Flemminga w Głogowie, konferencja w Połanicy-Zdroju w 2000 r. poświęcona dorobkowi zasłużonego historyka geografii i kartografii prof. Bolesława Olszewicza (1893–1972), w szczególności jego wydanej dwa lata wcześniej dwutomowej pracy o kartografii polskiej XIX wieku, wreszcie najbardziej nas tu interesująca ostatnia konferencja w Chojnie i Cedyni.

Pretekstem do wyboru i sformułowaniu tematu XXV Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii była przypadająca w 2010 roku 440. rocznica ukazania się w Antwerpii (w 1570 r.) pierwszego wydania słynnego atlasu świata pt. *Theatrum Orbis Terrarum* flamandzkiego kartografa Abrahama Orteliusa. Ta pierwsza nowożytna kolekcja map zebranych i oprawionych w formie wielkiej księgi, dla której za sprawą innego ówczesnego wielkiego kartografa Gerarda Mercatora przyjęło się wkrótce dobrze nam dziś znane określenie atlas, zapoczątkowała całą serię podobnych opracowań, najpierw w ówczesnych Niderlandach, a wkrótce i w innych krajach Europy. Równocześnie pojawiła się wówczas, trwająca do dziś moda na tworzenie kolekcji luźnych map i atlasów – zarówno przez biblioteki, archiwa jak i liczne osoby prywatne. Powyższe fakty zostały lapidarnie ujęte w zaproponowanym przez dr. Radosława Skryckiego tytule konferencji, który został sformułowany następująco: „Od atlasu do kolekcji. W 440. rocznicę wydania atlasu Abrahama Orteliusa”.

Do Chojny przybyło 27 osób z dziesięciu krajowych ośrodków badań nad historią kartografii, a także gość z zagranicy – dr Rostysław Sossa z Kijowa, znawca dawnej kartografii Ukrainy, w tym jej kilkuwiekowego polskiego wątku. Obrady zostały podzielone na cztery sesje, z których pierwsza i ostatnia oraz podsumowanie całości odbyły się w dawnym zabytkowym ratuszu w Chojnie,

a druga i trzecia w również zabytkowym hotelu Klasztor w Cedyni, w którym mieszkali uczestnicy konferencji.

W wygłoszonych w czasie tych sesji osiemnastu referatach i dwóch prezentacjach posterowych najwięcej uwagi poświęcono, rzecz jasna, atlasowi Abrahama Orteliusa oraz innym niewiele od niego młodszym wielkim atlasom niemieckim – Gerarda de Jode i przede wszystkim wspomnianego już Gerarda Mercatora. Sporo czasu zajęły także referaty o wybranych atlasach późniejszych, m.in. o wielkim niemieckim sztucznym atlasie świata z 1663 roku, pierwszym szkolnym atlasie Polski Eugeniusza Romera z 1924 roku i jego powojennej kontynuacji oraz o ewolucji szkolnych atlasów historycznych. W pięciu referatach zaprezentowano interesujące kolekcje map i atlasów w konkretnych zbiorach kartograficznych – Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Łódzkiego oraz bibliotek i archiwów Szczecina i Lwowa. W programie znalazła się także informacja o unikatowych rękopiśmiennych mapach i planach, odkrytych niedawno w warszawskim klasztorze wizytek oraz pokaz możliwości udostępniania zabytków dawnej kartografii na portalu internetowym.

Dodatkową atrakcją dla uczestników konferencji była półdniowa wycieczka krajoznawcza do pomnika bitwy pod Cedynią na Górze Czeczora i na cmentarz wojenny koło Siekierok, a także zwiedzanie zabytkowych budowli w samej Chojnie z podziwianiem urokliwej panoramy miasta z wieży monumentalnego kościoła farnego Najświętszej Marii Panny.

W zgodnej opinii wszystkich uczestników chojeńskiej konferencji było to jedno z najciekawszych i najlepiej zorganizowanych ogólnopolskich spotkań historyków kartografii. Mogli tu oni w doskonałych warunkach dzielić się wynikami swoich badań i dyskutować o różnych fachowych problemach, a także mieli okazję bliżej poznać ten dla większości nieznany, lecz jakże fascynujący fragment naszego kraju. Dużą w tym zasługą gościnnych gospodarzy oraz aktywnego ośrodka szczecińskiego, który już po raz trzeci znakomicie wywiązał się z zadania przygotowania i przeprowadzenia ogólnopolskiego spotkania historyków kartografii. Była to także okazja do promocji Chojny, jako że sprawozdania z konferencji ukazały się w kilku ogólnopolskich czasopiśmie naukowych, a nawet w jednym z fachowych periodyków ukraińskich.